

HET VERBAND TUSSEN DE THERAPEUTISCHE GRONDHOUDINGEN EN HET EFFECT VAN DIRECTIEVE RELATIETHERAPIE^o

Alfons Vansteenwegen*

In dit onderzoek werd een significant verband gevonden tussen de grondhoudingen van de therapeuten (N = 13) (Positieve gezindheid, Empathie, Transparantie en niet-Directiviteit, gemeten met de Barrett-Lennardschaal) zoals die waargenomen werden door de cliënten (N=78) en het effect van directieve didactische semi-residentiële relatietherapie, gemeten met de Barrett-Lennardschaal voor de perceptie van deze grondhoudingen bij zichzelf en de partner.

Zoals elke psychotherapeut weet stelde Rogers (1957) dat de ervaring door de cliënt van een aantal grondhoudingen bij de therapeut noodzakelijk en voldoende zou zijn om een verandering in het cliëntensysteem op gang te brengen. Rogers stelde dat het effect van alle psychotherapie kan verklaard worden doordat de cliënt vanwege de therapeut onvoorwaardelijke positieve aanvaarding, empathie en echtheid ervaart. Barrett-Lennard (1962) was de eerste die onderzoek uitvoerde naar het verband tussen die therapeutische grondhoudingen en het effect van therapie. In 1977 gaf Gurman reeds een overzicht van een aantal studies die het belang van de grondhoudingen voor het effect van therapie aantonen.

Men zou zich kunnen afvragen of deze grondhoudingen ook een rol spelen in de directieve therapie? Is het in de directieve therapie, waarin bijvoorbeeld met opdrachten, cognitieve herstructurering en didactische middelen wordt gewerkt, ook nog van belang dat de therapeut zijn client onvoorwaardelijk positief aanvaardt? Dat hij empathisch en echt is? Of hebben in deze therapievorm de grondhoudingen van de therapeut geen aantoonbare invloed op het effect van die therapie? In dit onderzoek wordt nagegaan of die therapeutische grondhoudingen een aantoonbaar verband vertonen met de outcome van directieve didactische partnerrelatietherapie.

Methode

Therapie

De therapie is een drie werkweken durend therapeutisch dagprogramma voor paren (Vansteenwegen, 1978; Verhulst en Bakker, 1980). Het omvat didactische activiteiten in groep, oefeningen per paar en een aparte sessie per paar per dag. De inhoud van de didactische activiteiten is volledig beschikbaar (Vansteenwegen, 1988), de wijze waarop de echtpaarsessies verlopen en de oefeningen zijn eveneens gepubliceerd (Vansteenwegen, 1996).

* Prof. Dr. A. Vansteenwegen is Diensthoofd van het Communicatiecentrum, U.Z. Leuven en Voorzitter van het Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen, K.U. Leuven.

Correspondentieadres: Groot park 3, B 3360 Lovenjoel (België).

^o Geaccepteerd voor publicatie 18 februari 1997.

De therapeutische grondhoudingen

Operationalisatie van de therapeutische houdingen gebeurde met de Barrett-Lennard schaal (Barrett-Lennard, 1962; Lietaer, 1974; 1976) voor de ervaring van cliënten van bepaalde houdingen van de therapeut: vier positieve: Positieve Gezindheid, Empathie, Transparantie en Onvoorwaardelijkheid een negatief geformuleerde: Directiviteit.

De inhoud van deze schalen is de volgende.

- Positieve Gezindheid (P) meet de affectie, de hartelijkheid, de appreciatie en het geloof in de mogelijkheden van de ander.
- Empathie (E) drukt het begrip uit voor het innerlijke referentiekader van de ander.
- Transparantie (T) bevat het meegedeelde aspect van de echtheid: de bereidheid zichzelf te ontsluiten voor de ander.
- Directiviteit (D): drukt de omgang uit met de ander op een autoritaire manier, waardoor men het eigen referentiekader oplegt aan de ander.
- Onvoorwaardelijkheid (O): dit gaat om de standvastigheid in de aanvaarding van de andere.

Elke schaal omvat tien items die beoordeeld kunnen worden van - - - (helemaal niet toepasselijk) tot +++ (zeer toepasselijk), omgezet in scores van 1 tot 6. De minimumscore is 10, de maximumscore 60. De halveringsbetrouwbaarheden van de schalen voor het meten van therapeutische relaties door cliënten zijn: P: .88; E: .81; T: .85; O: .67; D: .85. De validiteit voor therapeutische relaties blijkt uit vele onderzoeken waarvan het recentste dat is van Salvio, Beutler, Wood en Engle (1992).

De cliënten beoordeelden de houdingen van de therapeut in de echtpaarsessies. De afname van de vragenlijst gebeurde na de achtste sessie.

Het effect van de therapie

Hoe werd het effect van de therapie operationeel gemaakt? Opnieuw werd uitgegaan van de ideeën van Rogers (1977). Hij stelt dat een echtelijke relatie dezelfde houdingen van belang zijn: onvoorwaardelijke positieve aanvaarding van de partner, het echt begrijpen van de ander en het eerlijk en open omgaan met de partner (transparant zijn). Als maat van het effect werd de verandering in deze basishoudingen in het paar geregistreerd. Dit gebeurde door middel van een andere vorm van de Barrett-Lennard schaal (Wampler en Powell, 1982), met vier dezelfde subschalen als hiervoor (P, E, T, D), maar in twee vormen. Vorm P geeft aan hoe men die houdingen bij de partner ervaart, vorm S geeft aan hoe men zelf tegenover die partner staat.

De betrouwbaarheid van de schaal voor echtelijke relaties. De halveringsbetrouwbaarheid was: P: .91; E: .92; T: .90; D: .78. De hertestingsbetrouwbaarheid na zes maanden liep van .95 tot .75 met een mediaan van .85.

De validiteit van de schaal voor echtelijke relaties blijkt uit onderzoek. Quick en Jacob (1973) en Thornton (1960) vonden zeer hoge correlaties met de huwelijkssatisfactie. Ganley (1989) beveelt de schaal aan voor de evaluatie van echtelijke relaties. Deze schaal meet de momentane houding. Ze geeft onmiddellijke percepties en gevoelens weer en is goed geschikt om veranderingen in de relatie te registreren (Wampler en Powell, 1982).

Als de partnerrelatietherapie effect heeft, zouden de drie basishoudingen in grotere mate tussen de partners moeten voorkomen na therapie dan voor therapie.

Deze schaal werd voor en na de therapie afgenomen, dus op de eerste en de vijftiende dag.

Hypothese

We nemen aan dat een hogere ervaring van deze basishoudingen bij hun therapeut door deze echtparen een beter effect van hun therapie meebrengt.

Voorspelling

Er werd voorspeld dat door de therapie significante toenames zullen optreden in de houdingen tussen de partners en dat die toenames gecorreleerd zullen zijn met de mate waarin de partners de grondhoudingen vanwege de therapeut ervaren.

Er wordt een correlatie berekend tussen de verschillcores op de schalen van de grondhoudingen voor elk paar enerzijds en de score van de therapeut op de grondhoudingen anderzijds.

Proefgroep

Paren

39 probleemparen in een dagklinische setting namen deel aan het onderzoek ($n = 78$). De leeftijden varieerden van 20 tot 69 jaar met een gemiddelde van 43 jaar voor de mannen en 41 jaar voor de vrouwen. Negentien percent waren arbeider, 49% bediende en 18% zelfstandig; 14% hadden geen beroep. De huwelijksduur varieerde van 1 tot 34 jaar, met een gemiddelde van 15 jaar. Ze hadden nul tot 4 kinderen, met een gemiddelde van één kind.

Therapeuten

Dertien therapeuten (6 mannelijke, 7 vrouwelijke) namen aan het onderzoek deel. Hun leeftijd varieerde van 24 tot 53 jaar. De gemiddelde leeftijd was 34. Ze hadden gemiddeld 6 jaar ervaring.

Resultaten

Outcome

Er werden significante verschillen gevonden in de voorspelde richting voor alle Partnerschalen en ook voor de eigen Positieve gezindheid en de eigen Transparantie (zie Tabel 1). Dit geeft aan dat deze directieve relatietherapie werkzaam is.

Houdingen therapeut

De beoordelingen van de houdingen van de therapeut zagen er uit als volgt (zie Tabel 2).

Verband outcome en houdingen van de therapeut

De correlatie tussen de verschillcores op alle dimensies (als maat van verandering) en de totaalscore voor de therapeut op de vier grondhoudingen (P,E,T,D) was voor alle schalen zeer significant, behalve voor de Empathie van de partner (zie Tabel 3). Er is dus een zeer duidelijk verband tussen het effect van de directieve relatietherapie en de houdingen van de therapeut.

Tabel 1. Gemiddelden voor de subschalen, voor beide vormen, voor en na therapie, verschil, Student t-waarde en significantieniveau van het verschil.

Schaal	$\bar{X}$ voor	$\bar{X}$ na	$\bar{X}-\bar{X}$ voor-na	Student t	p
Vorm S					
Positieve Gezindheid	36.34	42.59	6.26	5.16	.0001
Empathie	31.81	35.67	3.86	2.99	.0185
Transparantie	34.12	39.85	5.73	4.39	.0001
Directiviteit	40.70	39.15	-1.54	1.88	.0320
Vorm P					
Positieve Gezindheid	41.03	44.68	3.65	4.13	.0001
Empathie	37.69	40.99	3.03	3.42	.0005
Transparantie	38.63	42.76	4.13	4.10	.0001
Directiviteit	39.86	37.31	-2.55	3.32	.0001

Tabel 2. Gemiddelde scores¹ en SD's² van de therapeutbeoordelingen

	P	E	T	D	O
man	44.79 ¹ 6.78 ²	47.28 7.31	39.31 7.35	25.78 6.17	41.85 8.68
vrouw	45.38 7.21	47.33 5.57	40.49 6.11	25.97 7.42	42.33 9.87

Tabel 3. Correlaties (met het significantieniveau) tussen de verschillcores op alle subschalen en de totaalscore voor alle grondhoudingen bij de therapeut (Tot 4 = P+ E+ T+ D*).

	P		E		T		D*	
	S ¹	P ²	S	P	S	P	S	P
Tot 4	.39 .0002	.38 .0003	.39 .0002	.02 .4396	.34 .0011	.29 .0051	-.27 .0086	-.39 .0002

Nota : * de score voor D werd omgekeerd. S¹ : zelfvorm ; P² : partnervorm

Aanvullende exploratie

Men zou zich kunnen afvragen of precies de ervaring van bepaalde grondhoudingen bij de therapeut door modeling of observationeel leren rechtsreeks inwerkt op die houdingen bij de partners. Er werd daartoe een correlatie berekend tussen de aparte waargenomen houdingen van de therapeut en de veranderingen in de eigen houdingen van elke partner. Het resultaat vindt men in Tabel 4. Men ziet dat de mate waarin de therapeut als empathisch ervaren wordt, correleert met de mate waarin men zelf meer empathisch wordt tegenover de partner. Hetzelfde geldt voor de directiviteit: hoe minder de therapeut dirigeert, hoe minder men de partner de les zal spellen.

Tabel 4. Correlaties tusen de score voor de therapeut en de veranderingen in de grondhoudingen in de zelfvorm (S) bij de patiënten; significantieniveau.

verschil S vorm cliënt	therapeut			
	P	E	T	D
P	.2358 .0188			
E		.3788 .0003		
T			.1818 .0560	
D				.3838 .0003

Besluit

Dit onderzoek toont aan dat de grondhoudingen van de therapeut (Positieve gezindheid, Empathie, Transparantie en niet-Directiviteit) ook in directieve, didactische partnerrelatietherapie een belangrijk verband vertonen met het effect van die therapie. Dit betekent dat een directieve therapeut die zijn cliënten positief aanvaardt, hen zijn diep begrip toont en met hen omgaat zonder een facade op te zetten of een rol te spelen, meer verandering zal bewerkstelligen bij de paren die hij in therapie heeft, dan een directieve relatietherapeut die deze grondhoudingen niet bezit. Het gevonden resultaat is merkwaardig gezien de therapie binnen en buiten de echtpaarsessies nog een grote hoeveelheid andere inwerkende factoren bevat, waarvan men mag aannemen dat ze eveneens invloed hebben op de outcome.

Men zou kunnen stellen dat een beperking van dit onderzoek erin bestaat dat het hier gaat om de grondhoudingen voorzover die door deze cliënten werden waargenomen én uitgedrukt in hun relatie met hun therapeut en hun partner. Het gaat dus niet om een objectieve registratie van die houdingen. Het antwoord dat hierop vanuit Rogers kan gegeven worden is dat deze houdingen slechts een rol spelen voorzover ze ervaren worden door de cliënt. Dit onderzoek toont aan dat ook een directieve therapeuten warm aanvaardend, be-

grijpend, open en eerlijk met hun cliënten kunnen omgaan en dat deze houdingen iets te maken hebben met het effect van hun therapie.

Summary

Basic relational attitudes of the therapist and the outcome of directive couple therapy

In this study a significant correlation was found between the basic attitudes of the therapists (N = 13) as perceived by their clients (N = 78) and the outcome of a directive didactic semi-residential couple therapy, both operationalised by means of forms of the Barrett-Lennard Relationship Inventory.

Literatuur

- Barret-Lennard, G.T. (1962). Dimensions of therapist response as causal factors in therapeutic change. *Psychological Monographs*, 76:1-36.
- Ganley, R.M. (1989). The Barrett-Lennard Relationship inventory: current and potential uses with family systems. *Family Process*, 28: 107-115.
- Gurman, A.S. (1977). The patient's perception of the therapeutic relationship. In: A.S. Gurman & A. Razin (Eds.). *Effective psychotherapy: A Handbook of research*. (503-543) Pergamon press, New York.
- Lietaer, G. (1974). Nederlandstalige revisie van Barrett-Lennard's Relationship Inventory: een factoranalytische benadering van de student-ouderrelatie. *Nederlands Tijdschrift voor Psychologie*, 29:191-212.
- Lietaer, G. (1976). Nederlandstalige revisie van Barrett-Lennard's Relationship Inventory voor individueel-therapeutische relaties. *Psychologica Belgica*, 16:73-94.
- Rogers, C.R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21: 95-103.
- Rogers, C.R. (1977). *Carl Rogers on personal power*. Delacorte Press, New York.
- Quick, E. en T. Jacob (1973). Marital disturbance in relation to role theory and relationship theory. *Journal of Abnormal Psychology*, 82: 309-316.
- Salvio, M.A., L. Beutler, J. Wood en D. Engle (1992). The strength of the therapeutic alliance in three treatments for depression. *Psychotherapy Research*, 2: 31-36.
- Thornton, B.M. (1960). *Dimensions of perceived relationship as related to marital adjustment*. Masters' thesis. Auburn University, Auburn.
- Vansteenwegen, A. (1978) Residential Family Therapy. *Family Process*, 17: 244-246.
- Vansteenwegen, A. (1996) *Helpen bij partnerrelatieproblemen. Het Praktijkboek*. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten.
- Vansteenwegen, A. (1988). *Liefde is een werkwoord*. Lannoo, Tiel.
- Verhulst, J. en C. Bakker (1980). Marital therapy in an educational group setting : the Communication Center in Leuven, Belgium. In: D. Upper en S. Ross (Eds.) *Behavioral group therapy 1980*. (105-123) Research Press, Champaign.
- Wampler K.S. en G.S. Powell (1982). The Barrett-Lennard Relationship inventory as a measure of marital satisfaction. *Family Relations*, 31, 139-145.